

PGERÐ

Anton Tjekhov

einum heryvirmanni var komin samstundis – við einum øðrum toki.

*** 0***

Anton Tjekhov og Maxim Gorkij (Aleksej Maksimovitja Peschkov) gjørdist vinmenn. Vinskapurin byrjaði við einum brævi frá Maxim Gorkij til Tjekhov í oktober 1898 . Í hesum brævi skrivar Gorkij....”Eg skrivi bart út um mín brennandi kærleika, sum eg havi haft síðani eg var bláðungur; eg vil greiða frá, hvussu hugtikin eg eri av tygara sjáldsomu listargávu, sum er full av sorg og grípur sálina sorgarborið og følið og allatíðina so vakurt og gløgt. Áh, devilin, eg má taka í tygara hond, í hondina hjá einum listamanni, einum hjartans góðum og tó hvalfullum menniskja, tí tað er soleiðis, tygum eru, ikki so!

Gud gávi tygum fáa drúgvtt lív russsiskum bókmentum til frama. Gud gávi tygum hava heilsu og tol – og hjartans dirvi...” Í aftursvari skrivar Tjekhov: ”Høgt æraði Aleksej Maksimovitsj. Tygara bræv og bøkurnar havi eg fyri langt síðani fingið, og eg havi leingi ætlað mær at skriva til tygara, men ymiskt hevur darvað meg. Haldið mær til góðar. Tá ið eg fái eina løtu, skal eg seta meg og skriva tygum eitt rættiligt bræv. Farnu nátt læs eg tygara ”Marknaður í Goltva” – mær dámdi hana, og eg fekk hug at send tygum nøkur orð, til tess at tygum ikki í vreiði hugsa ilt um meg. Eg eri sera, sera glaður fyri okkara kennsкаb (...) tygum frætta frá mær aftur í einari betri løtu, tá ið stundirnar eru betri. Eg ynski tygum alt tað besta, og klemmi tygara hond í vinskapi.” [Vitandi, at Tjekhov var álvarsliga sjúk, og at hann ikki við einum orði skrivaði um sína sjúku, og hvussu ringt hann hevði tað, og at tað mundi vera orsökini til, ”tá ið eg fái eina løtu... ymiskt hevur darvað meg ... haldið mær til hóðar...”, ímynda vit okkum ein andans aðalsmann við sjáldsamari sálarstyrki.]

Í einum brævi 22. januar 1900 skrivar Gorkij til Tjekhov: ”So havi eg altso verið hjá Tolstoj longu fyri 14 døgum síðani, og enn havi eg ikki drigið saman mína ávirkan. Fyrst var eg bilsin av hansara útsjón, eg hevði ímyndað mær hann øðrvísi – størri, breiðari. Og so vísti hann seg at vera ein lítil, gamalur maður, sum onkursvegna minti meg um søgurnar hjá tí eyðkenda flogvitinum... men tá ið hann byrjaði at tosa, lurtaði eg huggrípin. Alt, sum hann segði, var undursamt vakurt... við at síggja hann, er man glaður at merkja, at man er eitt menniskja soleiðis at skilja, at eitt menniskja kann vera Tolstoj... alt er heilstoypt og av stórum vakurleika...” Í einum øðrum brævi til Tjekhov skriv Gorkij: ”Eg havi verið í Jasnaja Poljana [góðsið hjá Tolstoj].

For fanin! Dett pakk, sum er um Leo Nikolajevitsj [Tolstoj]. Eg havi verið har ein

heilan dag frá morgun til kvöld og alla tíðina sæð simpul lygivætti. Eitt av teimum var ein bankastjóri. Hann roykti ikki, át ikki flesk, segði seg vera eitt mentað menniskja og europeara, og tá hann tosaði um samfelagsins korrupsión, tók hann ræðandi til høvdið. Eg eygleiðið hann, og av onkrari orsök haldi eg, hann var brennivínsmaður og átari...

Eitt annað av slagnum, eitt hálvbýtt av einum keypmanni... Hvat hava hesi har at gera... Sum skoriðinir...” Gorkij dámdi greivinnuna, konu Tolstoj,væl, men ikki sonin, Leo Ljovovitsj... Í einum øðrum brævi skrivar Gorkij um stuttsøguna hjá Tjekhov ”Daman og Hundurin”: ”Vita tygum hvat, tygum avliva realismuna... tað frøðir meg! Av fananum till!”

Anton Tjekhov doyði á einum heilsubótarstaði í Týsklandi. Kona hansara, Olga Knipper – tey giftust í 1901 – greiddi frá kvöldinum, áðrenn hann doyði: Meðan hann lá og stríddist, gav læknin honum champagnu. So vendi Tjekhov sær til konu sína og segði við sínum vakra smíli: ”Tað er langt síðani eg havi drukkíð champagnu.” Hann tómdi glasið, legði seg stillisliga á vinstru lið, og løtu seinni var hann deyður. Tann lemjandi kvirran helt uppat av einum stórum náttfirvaldi, sum kom hvirlandi inn á vindeygad, bresti móti lampuni og fleyg vilstur inni í stovuni. Læknin gjørdi seg lidnan og fór. Í tí stillu, heitu náttini fór óvæntað proppurin knappliga úr tí hálvttømdu champagnufløskuni við einum hvøllum bresti.

000

Standmynd av Tjekhov í føðibýnum Taganrog í Suðurrusslandi

Masjenka skundaði sær upp á kamarið, og har upplivdi hon á fyrsta sinni ta eyðmýking, sum serliga fátøk og einsamøll vita um; menniskju, sum eru noydd at liva av náði frá múgvandi og frægari fólki, sum teimum lystir. Rannsakan varð framd í hennara kamari.

Frúan, Fedosia Vasiljevna, ein prúð, herða-breið kvinna við lodnum, svørtum eygna-brúm og nælandi yvirskeggi, stóð og rótaði við sínum stóru, reyðu hondum í hond-arbeidstaskuni hjá Masjenku. Við sínum slætta hári, klombrutu rørslum og greflu framferð líktist hon mest av øllum einari ófantaligari bóndakonuni. Hon hevði júst lagt teir seinastu klútarnar, lappar og tógv aftur í taskuna, tá ið hon sá ta ungu lærarinnuna, sum var vorðin bleik og stardi við stórum, bilsnum eygum. Fedosia Vasiljevna gjørdist ørvitislig og mutlaði: - Pardon, eg ... eg var so óheppin at hvølva tygara tasku ... ermagapið hekk í ...

Hon segði okkurt annað, sum Masjenka ikki skilti, og fór úr kamarinum larmandi sum hon bæði dragsaði og bar. Masjenka stardi bilsin og gjørdist køld av angist. Hvat hevði Fedosia Vasiljevna at gera í hennara goymslum? Um tað var satt, at hon av einum óhappi hevði koyrt taskuna um koll, hví sá so Nikolaj Sergejítj ólukkuligur og ørvitisligur út? Hví var ein skuffa í kommoduni opin? Tann lítla bókahillin, borðið, songin – alt var merkt av kanning. Hon fór yvir og kannaði sína kurv við linklæðum. Púra rætt! Klæði at vaska lá, sum tað átti, men ikki soleiðis, sum hon plagdi at leggja tað.

Ein væl og virðilig húsarannsókn er framd, men hvat er ætlanin? Hvat er hent?

Masjenka kom at hugsa um tað reyða, uppøsta andlitið hjá duravørðinum og ta grátandi stovugentuna – húsið var eftir øllum at døma í einum ruðuleika – hevði alt hetta nakað samband við rannsóknina av hennara privatu goymslum? Var hon so ella so drigin í brotsverk? Marsjenka gjørdist uppafur bleikari og sakk kraftarleys í kurvina.

Tá kom ein av stovugentunum inn á kamarið.

– Liza, kunnu tygum siga mær, hví tey ... hava rannsakað mitt kamar? spurdi tann lítla lærarinnan.

– Frúan hevur mist eina brosju fyri tvey túsund rublar ... segði Liz.

– Men fyri tað noyðist hon ikki at rannsaka mitt kamar.

– Øll eru rannsakað, lítla frøkun! Meg hava tey rannsakað á øllum kroppinum frá ovast til niðast. Vit vórðu øll úrlatin og rannsakað ... Men eg svørji, lítla frøkun, at eg havi ikki so mikið sum nortið við hasa brosjuna. Eg tori ikki so mikið sum at koma í nánd av toilettborðinum hjá frúuni ... Tað ætli eg mær eisini at siga við politiið, um eg verði spurð.

– Men – hví skuldi mitt kamar rannsast? spurdi Masjenka, sum einki skilti av øllum.

– Eg sigi jú: Brosjan er stolin! ... Frúan hevur sjálv rótað í øllum. Sjálv tá Mikhajlo hevur hon lagt sína hond! Den skomm! Og harrin stendur bara gánandi og kákar sum ein høna! Tygum skulu ikki vera bangin fyri nøkrum, lítla frøkun. Harra Gud, sum tygum skelva! Tey funnu einki hjá tygum! Hóast tygum kanska hava tikið brosjuna, er einki

at ræðast.

– Men Liza! Hvat er tað, tygum siga! Tað er ... andstyggiligt! Tú sáar meg ... segði Masjenka, tivandi av sinnisrørslu. – Hetta er lágt, ein beistagerð! Við hvørjum rætti ill-tonkir hon meg og at róta í mínum goymslum?

– Tygum eru ikki treytaleyst her í húsinum, frøkun, suffaði Liza. – Tað hjálpir tygum einki, at tygum eru frøkun, tygum verða ikki roknað fyri annað enn ... arbeiðskona ... Áh, tað er ikki tað sama sum at búgva hjá pápa og mammu ...

Masjenka tveitti seg á songina og græt higstrandi. Ongantíð hevði hon kent seg so vanvirda, so skammiliga viðfarna sum nú ... Hon, ein vøkur, siðilig ung genta, dóttir ein studentaskúlalærara, var vorðin illkend og viðfarin sum ein túnateys! Var nøkur illkennan verri enn hendan? Og so hendan ræðuliga kenslan av óvissu: Hvat fer nú at henda? Hon varð fongd av lemjandi tvingsilstankum. Tá ið tað letur seg gera at illteinkja, at hon er tjóvvur, verður hon so ikki tikin og sett í fongsul, úrlatin nakin og rannsakað og við vaktarhaldi beind í skansan og innistongd í myrkum holi við mýs og øðrum krúpandi. Og hvør kann hjálpa henni? Hennara foreldur búgva langa leið burturi í eini lítlari bygd; tey áttu ongan pening til Pætursborg og at taka sær av dóttur teirra. Her var hon einsamøll og hjálparleys! Slept uppá fjall við óndum fólki.

”Eg fari til allar dómarar og advokatar,” hugsaði neyðars Masjenka, skelvandi av ræðslu. ”Eg fari at greiða frá, eg vil svørja ... Tygum mugu trúgva mær, at eg ongantíð hevði verið før fyri at stjala!”

So kom Masjenka at hugsa um, at hon, eins og í kostskúlanum, hevði goymt góðgæti – køkur og annað gott – undir lókinu í kurvini.

Hugsanin um, at hennara lítla loyndarmál nú var komið fyri ein dag, gjørdi hana heita av skomm, og øllum tí, henni hevði verið fyri, gav henni hjartabankan og høvuðpínu.

– Frøkun, komið av loftinum til døgurða! varð rópt.

”Skal eg fara ella ikki?” Masjenka snøggaði sær hárið, turkaði andlitið við einum vátum klúti og fór oman í matstovuna.

Husbóndafólkið var farið til borðs ... Við annan borðendan sat Fedosia Vasiljevna við uppblástum andliti, og við hin sat Nikolaj Sergejítj hokin. Um borðið vóru gestirnir og børnini. Tveir tænarar í kjóla og hvítum handsfum buðu matin um borðið. Øll grunaðu, at okkurt fór at henda, sum kundi órógva friðin, og at frúan var í sera vánaligum hýri.

Einki ljóð hoyrdist uttan frá áti og frá knívum og gaffilum.

Frúan var tann fyrsta, sum segði nakað.

– Hvat skulu vit hava sum triðja rætt? spurdi hon tænanar við dovisligari rødd.

– Styrju á la russe! segði tænarin.

– Tað eri eg, sum havi biðið um hana ... var Nikolaj Sergejítj skjótur at greiða frá. – Eg hevði hug til fisk í dag. Men um tú ikki brýggjar teg um tað, *ma chère*, skalt tú ikki eta hann ... so fer tað út aftur ... Tað er bara eg, sum fekk tað innskotið ...

framhald á næstu síðu